

Nr 192.

Utlåtande i anledning av väckt motion om en effektivisering av besparings- och rationaliseringsarbetet inom statsförvaltningen m. m.

(5:e avd.)

I en inom andra kammaren av herr *Wedén m. fl.* väckt motion (II: 269) har hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t *dels* anhålla att Kungl. Maj:t snarast måtte för riksdagen framlägga förslag med anledning av 1949 års rationaliseringsutrednings betänkande och syftande till en effektivisering av besparings- och rationaliseringsarbetet inom statsförvaltningen, *dels* begära att Kungl. Maj:t uppdrager åt lantbruksstyrelsen och organisationsnämnden att gemensamt framlägga förslag till överflyttning av de lantbruksnämnderna tillkommande uppgifterna på hushållningssällskapen, lantmäteriorganen och andra lämpliga organ, *dels ock* anhålla att Kungl. Maj:t föranstaltar om en genomgång av de statliga lånefonderna och bestämmelserna för dessa i syfte att uppnå förenkling och förenhetligande.

Till stöd för ifrågavarande förslag anföres i motionen följande.

Medborgarnas krav på att av dem till staten inbetalade skattemedel inom den statliga förvaltningen användes med sparsamhet och på ett effektivt sätt måste alltid beaktas. En allmän känsla av att förvaltningsapparaten har en tendens att växa ut, mera än vad av regering och riksdag fattade beslut i och för sig motiverar, gör sig från tid till annan gällande. När, såsom för närvarande är fallet, en sittande regim visar en utpräglad tröghet i fråga om att avveckla av krig och krisförhållanden en gång föranledda regleringar, som föranlett betydande utbyggnader av förvaltningsapparaten, befrämjas uppkomsten av sådana uppfattningar.

Det är uppenbart, att den statliga förvaltningens omfattning och kostnader bestämmas av två olika faktorer, som icke bör sammanblandas med varandra. Avgörande är således för det första de beslut om utsträckningen av den statliga verksamheten på olika områden, som riksdagen fattar. Om t. ex. en majoritet inom riksdagen godkänner, att nya förvaltningsorgan upprättas, eller medger, att andra sådana, upprättade under krisartade förhållanden, må finnas kvar för fullgörandet av vissa uppgifter, om vars nödvändighet delade meningar mellan de politiska meningsriktningarna kan råda, är det meningslöst och orättvist att rikta kritik mot sådana förvaltningsorgan i och för sig. Kritiken bör då riktas mot de politiska meningsriktningar, som har ansvaret för deras tillkomst eller fortvaro. Vi anser t. ex. att i nuvarande konjunkturläge priskontrollen och prisregle-

ringen kan väsentligt inskränkas och att detta kommer att vara konsumenterna till gagn. I all synnerhet gäller detta efter den väntade antimonopolagstiftningens tillkomst. Vi anser också, för att nämna ytterligare ett exempel, att byggnadsregleringen nu i det väsentliga kan avvecklas. Givet är, att i och för sig betydande besparingar inom förvaltningsapparaten kan ske, om riksdagen fattar beslut av denna art. Men det är också tydligt att det här är fråga om politiska avgöranden.

På samma sätt betingade av politiska ställningstaganden och av det politiska maktläget är sådana åtgärder, som innebär icke blott nödvändigheten av en viss förvaltnings- och kontrollapparat utan även direkta statliga utgifter av subventionskaraktär. Betydande sådana förekommer för närvarande inom jordbrukspolitikens och bostadspolitikens områden. I den utsträckning som de politiska meningsriktningarna av allmänna rättviseskäl, hänsyn till önskemål att mildra den ekonomiska utvecklingens konsekvenser för vissa medborgargrupper eller för att göra övergången mellan olika faser i densamma jämnare och därigenom undvika påfrestningar av den samhällsekonomiska balansen, finner sig böra acceptera sådana åtgärder, måste de naturligtvis också bära ansvaret för tillkomsten av de statliga organ, som skall handha administrationen av åtgärderna. Från vår allmänna utgångspunkt av skepsis till subventioner, en skepsis som i nuläget ter sig särskilt välmotiverad, anser vi det t. ex. likväl oundvikligt, att vissa allmänna bostadssubventioner bibehålles tills vidare, även om en början till avveckling av dessa bör ske, och accepterar följaktligen konsekvenserna härav. Även jordbrukssubventionerna bör nedbringas till vad som från allmän rättvisesynpunkt och av regleringstekniska skäl framstår som ofrånkomligt. Vi noterar med tillfredsställelse, att jordbruksministern enligt uttalandena i statsverkspropositionen räknar med en betydande reducering av dessa subventioner för nästa budgetår. Något preciserat ståndpunktstagande i detta fall kan givetvis inte ske förrän utgångspunkterna för nästa års prisuppgörelse klarlagts.

Den andra faktor, som påverkar den statliga förvaltningsapparatus storlek och kostnader, är emellertid de omständigheter inom densamma, som mer eller mindre undandrar sig riksdagens insyn och påverkan och som kan föranleda en onödig tillväxt av eller uppehållandet av en för vid ram för densamma. Erkännas skall att viktiga åtgärder redan vidtagits för att komma till rätta med sådana förhållanden. Tillkomsten av statens sakrevision och statens organisationsnämnd har varit mycket värdefull, och dessa organ har lämnat väsentliga bidrag till besparingar och rationaliseringar inom statsförvaltningen. På grund av själva tillväxten av förvaltningsapparaten har emellertid riksdagens möjligheter att i detalj följa och avgöra nödvändigheten av den ena eller andra utvidgningen av densamma trots detta förminskats. Riksdagen saknar ett organ, som för den kan utgöra ett verkligt, effektivt stöd i dess besparingssträvanden och som för sin del är i stånd att på ett uttömmande sakligt sätt behandla önskemål från olika grenar av förvaltningsapparaten samt inrikta effektivitetsfrämjande undersökningar och åtgärder i besparingssyfte på olika områden, där detta kan framstå som särskilt befogat inom ramen för den allmänna politik riksdagen beslutat.

Tidigare var statskontoret av stor betydelse för riksdagens ställningstagande till Kungl. Maj:ts på olika ämbetsverks äskanden grundade förslag

till riksdagen. Numera har statskontorets ställningstaganden icke längre samma betydelse för riksdagen. Med detta avser vi givetvis ingen nedvärdering av dess energiska försök att bemästra situationen utan endast ett påvisande av ett beroendeförhållande av den allmänna utvecklingen av förvaltningen. Det vore heller icke märkligt, om med den omfattning, som den statliga förvaltningen nu fått, statskontoret tvingats att tillgodose besparingsintresset genom en mera schablonartad och mindre i detalj gående behandling av olika anslagsäskanden och förslag om utvidgningar än tidigare. Men därav har också följt att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts och de olika ämbetsverkens och statliga inrättningarnas framställningar icke har samma stöd som tidigare i statskontoret för sitt hävdande av sparsamhetsintresset.

1949 års rationaliseringsutredning föreslog ett sammanförande av statskontoret, statens sakrevision och statens organisationsnämnd till en enda enhet under gemensam ledning. Huvudtanken i förslaget torde kunna sägas åsyfta en koordinering av sparsamhetsviljan med rationaliseringssträvandena och den sakrevisionella kontrollen. Inom sakrevisionen och organisationsnämnden finnes redan en betydande sakkunskap och detaljkännedom samlade om förvaltningsapparatusens funktionssätt. För statskontoret i dess egenskap av remissorgan med sparsamhetssträvan som huvudsyfte vore det givetvis av stort värde att vid sina yttranden över olika myndigheters äskanden kunna direkt tillgodogöra sig denna sakkunskap. Upprättandet av ett dylikt starkt organ, representerande sparsamhetsvilja och effektivitetssträvanden, skulle även för riksdagen vara ett kraftigt stöd i dess möjligheter att tillgodose medborgarnas självklart berättigade krav i denna riktning.

Vi anser det därför icke försvarligt, att Kungl. Maj:t längre uppskjuter sitt ställningstagande till 1949 års rationaliseringsutrednings förslag. Givet är, att vissa modifikationer i detsamma kan befinnas nödvändiga. Det måste dessutom naturligtvis alltid beaktas, att besparings- och rationaliseringsåtgärder förbereds i intim kontakt med därav berörda verk och inrättningar, liksom icke minst att berörda personalgrupper känner förståelse för desamma och får trygghet för att hänsyn skall visas deras berättigade intressen. Men huvudsyftet måste vara att skapa ett enhetligt uppbyggt starkt organ i besparingsviljans tjänst, stött av en högt kvalificerad sakkunskap i organisations- och rationaliseringsfrågor. I styrelsen för ett sådant organ bör ingå utanför statsförvaltningen stående personer med sakkunskap från rationaliseringsarbetet inom näringslivet. Dess chef måste väljas med särskilt stor omsorg. Endast ett på sådant sätt uppbyggt organ kan bli tillräckligt auktoritativt, både i förhållande till statsförvaltningen i övrigt och till Kungl. Maj:t, för att riksdagen genom dess verksamhet och bedömanden skall få ett tillräckligt hållfast underlag för sin prövning.

Det är ur många synpunkter beklagligt, att en dylik samordning av sparsamhets- och rationaliseringssträvanden icke redan kommit till stånd. De sista åren uppvisar en del exempel på att dessa strävanden har svårt att vinna gehör såväl inom regeringen som hos riksdagen. Avsevärd tid har t. ex. förflutit sedan 1946 års militära förvaltningsutredning framlade sitt förslag till en omorganisation av armé-, marin- och flygförvaltningarna samt krigsmaterielverket, vilket skulle medföra att krigsmaterielverket delvis uppgått i de olika specialförvaltningarna och delvis ersatts med ett mindre

organ för industriplaneringen. Utredningen beräknade försiktigt, att dess förslag skulle medföra en direkt besparing på mellan 3 och 4 miljoner kronor årligen endast i lönekostnader, räknade i ett helt annat penningvärde än dagens. De osynliga, indirekta besparingarna för det allmänna till följd av ett bättre samarbete och bättre direkta kontakter mellan de olika militära förvaltningarna och deras leverantörer har naturligtvis icke kunnat beräknas men torde, av erfarenheterna inom näringslivet av den nu tillämpade förvaltningsformen att döma, kunna uppskattas till mycket avsevärda belopp. Likväl har försvarsministern först i år annonserat sin avsikt att förelägga riksdagen en proposition i ärendet, trots att statsutskottet vid tidigare tillfällen påmint härom. Vi utgår från att försvarsministerns åtagande nu kommer att infrias, men tillfogar reflexionen, att förekomsten tidigare av ett statligt organ, som med konsekvens och kraft kunnat hävda nödvändigheten av en rationaliseringsåtgärd, sådan som den här exemplifierade, och som hos regering och riksdag kunnat anhålla om dess förverkligande, sannolikt skulle medfört ett snabbare handläggande av denna sak.

Ett par exempel på områden, där åtgärder i rationaliserings- och besparingssyfte snarast bör vidtagas, skall här nämnas. Det torde vara klarlagt, att ett icke obetydligt dubbelarbete pågår på grund av bristande samordning mellan lantbruksnämnderna och lantmåteriorganen beträffande i den s. k. yttre rationaliseringen ingående sammanläggningar av olika jordbruksenheter; ansvaret för en tekniskt riktig utformning av dylika åtgärder måste givetvis bäras av de myndigheter, vilkas uppgift det är att fastställa gränserna för olika jordbruksfastigheter. Prövningen ur andra synpunkter av dylika ärenden borde kunna hänskjutas till hushållningssällskapen. Över huvud taget är det enligt vår mening berättigat att taga upp hela frågan om lantbruksnämndernas fortvaro till ingående prövning. Många skäl tala för att deras nuvarande uppgifter utan förfång för jordbruket och utan särskilda svårigheter skulle väl så effektivt och med mindre kostnader kunna övertas av andra redan existerande organ, i första hand hushållningssällskapen. Denna fråga är enligt vår mening ett utmärkt exempel på en sådan organisationsangelägenhet, varpå det icke finns någon anledning att lägga politiska synpunkter, utan där det bör från rationaliserings- och sparsamhetssynpunkter prövas, om icke den politik, som statsmakterna fastställt, kan likaväl och till lägre kostnad tillgodoses inom den ovan angivna organisationsformen. Vi förordar därför, att lantbruksstyrelsen och statens organisationsnämnd erhåller uppdrag att framlägga förslag till en omorganisation, innebärande en fördelning av lantbruksnämndernas nuvarande uppgifter på hushållningssällskapen, lantmåterimyndigheterna och eventuellt andra ifrågakommande organ.

En rik flora av skiftande bestämmelser uppvisar den långa raden av statliga utlåningsfonder. En avsevärd förenkling och mera enhetliga bestämmelser torde här vara möjliga att genomföra. Vissa fonder torde det vid närmare undersökning visa sig mindre motiverat att bibehålla. I den mån som icke särskilda skäl starkt motiverar ett annat förfaringssätt bör element av subventionskaraktär avlägsnas ur lånevillkoren.

Sammanfattningsvis vill vi framhålla, att möjligheterna att i riksdagen framlägga i detalj utformade besparingsförslag med nuvarande ordning är begränsade. En förbättring i detta hänseende skulle säkerligen vinnas,

om ett starkt besparings- och rationaliseringsorgan i linje med rationaliseringsutredningens förslag upprättades och dess remissutlåtanden och ställningstaganden utförligt redovisades för riksdagen. Även om viljan till besparingar och effektivisering inom statsförvaltningen framträder inom alla meningsriktningar, har den med nuvarande ordning svårt att tillräckligt kraftigt resa motstånd mot att byråkratiseringen tilltar mer än vad den av riksdagens majoritet beslutade politiken i olika avseenden i och för sig skulle göra nödvändigt. Det är därför på tiden att upprätta en instans, som med tyngd kan verka i motsatt riktning och vara riksdagen till stöd i dess strävan att motverka en byråkratisering av samhällslivet.

Över motionen har bostadsstyrelsen, statskontoret, statens sakrevision, statens organisationsnämnd, lantbruksstyrelsen och lantmäteristyrelsen avgivit infortrade yttranden, varjämte Hushållningssällskapens förbund beagnat sig av erhållet tillfälle att yttra sig över motionen.

Bostadsstyrelsen anför följande.

Styrelsen förutsätter, att dess yttrande förväntas avse endast bostadsstyrelsen och länsbostadsnämnderna.

Såsom motionärerna framhållit beror den bostadspolitiska förvaltningens omfattning av två olika faktorer: beskaffenheten av dess uppgifter och en bedömning av den organisatoriska frågan, vad uppgifterna kräver i personal. Vad angår uppgifterna har 1951 års bostadsutredning nyligen avslutat sin översyn av samhällets stöd åt bostadsförsörjningen, och en proposition i ämnet håller nu på att utarbetas i socialdepartementet att föreläggas årets riksdag.

Vad angår frågan om den för uppgifterna erforderliga personalen får styrelsen erinra om att såväl styrelsen som nämnderna har blivit föremål för undersökningar av organisationsnämnden. Vidare bör framhållas, att för närvarande pågår vissa betydelsefulla förändringar i arbetsfördelningen mellan bostadsstyrelsen, länsbostadsnämnderna och de kommunala organ, som har att förmedla de statliga lånen och bidragen. Till en del överensstämmer dessa förändringar med vad organisationsnämnden föreslagit, och i vissa avseenden — utflyttning av bidragsärenden till städer och köpingar samt av låneärenden rörande mindre flerfamiljshus till länsbostadsnämnderna — har de en utpräglad försökskaraktär. Slutligen vill styrelsen erinra om att frågan, om den statliga långivningen till förbättrande av bostadsförhållandena bör ersättas med kreditgarantier, nu är föremål för utredning och att man torde kunna förvänta, att denna fråga skall föreläggas 1954 års riksdag.

Bostadsstyrelsen har vid olika tillfällen uttalat, att en mera grundlig översyn av styrelsens och länsbostadsnämndernas organisation vore påkallad och att denna utredning då icke borde begränsas till enbart organisationstekniska frågor utan även bedöma de bostadspolitiska organens uppgifter ur mera allmänna synpunkter, bl. a. spörsmålet om serviceverksamhet av olika slag. En sådan utredning synes emellertid nu böra uppskjutas, till dess frågan om kreditgarantier eller lån har blivit utredd och styrelsen har fått erfarenheter av den decentralisation av vissa typer av ärenden, som nu pågår.

Statskontoret anför följande.

I motionen anföres, att det för närvarande icke finnes något organ, som kan utgöra ett verkligt effektivt stöd för riksdagen i dess besparingssträvanden och som för sin del är i stånd att på ett uttömmande sakligt sätt behandla önskemål från olika myndigheter samt inrikta effektivitetsfrämjande undersökningar och åtgärder i besparingssyfte på områden, där detta framstår som särskilt befogat inom ramen för den av riksdagen beslutade allmänna politiken. Motionärerna anse, att ett dylikt organ skulle tillskapas vid ett genomförande av 1949 års rationaliseringsutrednings förslag om ett sammanförande av statskontoret, sakrevisionen och organisationsnämnden till ett ämbetsverk. De hemställa därför, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande snarast av förslag med anledning av rationaliseringsutredningens betänkande.

Statskontoret vill inledningsvis erinra, att besparingssynpunkter erfarenhetsmässigt ha större utsikter att vinna beaktande i sådana situationer, då det budgetära läget är ansträngt. Hållpunkter för ett säkert bedömande av det värde, som Kungl. Maj:t och riksdagen må kunna tillmäta statskontorets granskning av olika myndigheters äskanden och förslag, böra icke utan en mera ingående undersökning stå till buds. Härvid synes man vara hänvisad att uppmärksamma förhållandena under en icke alltför kortvarig period och bedömandet måste ovillkorligen beakta, i vilken utsträckning de ingivna anslagsäskandena underställts ämbetsverkets granskning. En genomgång av statskontorets diarium för det senaste budgetåret ger vid handen, att ganska skiftande praxis i detta hänseende tillämpats av de olika departementen. Sålunda kan konstateras, att statskontoret regelmässigt haft att avgiva utlåtande över det stora flertalet petitaframställningar, som beröra bl. a. femte och elfte huvudtitlarna, medan däremot i andra fall remiss till ämbetsverket förekommit i mera begränsad omfattning och beträffande vissa huvudtitlar endast mera undantagsvis. Mot bakgrunden av det nu anförda förefalla motionärernas uttalanden om statskontorets betydelse som remissorgan knappast tillräckligt grundade. Bortses kan emellertid icke från att ämbetsverket på grund av den starka anhopningen av arbete, som måste fullgöras under en starkt begränsad tid, och avsaknaden av för mera ingående undersökningar oundgänglig personal saknat möjligheter att ägna framförda förslag en så grundlig granskning som i och för sig varit önskvärt.

I sitt utlåtande över rationaliseringsutredningens betänkande anförde statskontoret bl. a., att statskontorets och sakrevisionens uppgifter obestridligen vore i mycket sammanfallande. Vad anginge organisationsnämnden, förklarade sig statskontoret från sin verksamhet allenast ha en mera begränsad omedelbar kännedom om dess arbete och resultat. Det finge dock anses ligga i sakens natur, att tyngdpunkten i nämndens verksamhet vore förlagd till det organisationstekniska området. Härvid gällde som ett primärt krav för ett framgångsrikt arbete, att övervägandena uppbyros av ingående administrativ erfarenhet, innefattande även förtrogenhet med den statliga löneavvägningen. Allenast en kombination av teknisk expertis och administrativt kunnande skapade enligt ämbetsverkets mening gynnsamma betingelser för utarbetande och genomförande av förslag till förbättringar och förenklingar i förvaltningsverksamheten. Statskontoret framhöll vidare, att en klar gräns mellan sakrevisionens och organisationsnämndens arbets-

områden näppeligen kunde sägas vara uppdragen. En sakrevisionell uppgift torde oftast i sig innesluta delproblem, som endast kunna bemästras genom organisationsundersökningar. Och likaså torde undersökningar av sistnämnda art förutsätta ett bedömande även ur sakrevisionella synpunkter. På grund av det sålunda anförda fann statskontoret det av utredningen framlagda förslaget om sammanförande av sakrevisionen och organisationsnämnden inbördes och med statskontoret till ett centralt organ för rationaliseringsarbetet under finansdepartementet innebära en god lösning, givetvis under den självklara och ofrånkomliga förutsättningen att de gynnsamma villkor för ett fritt och av stela former obundet arbetssätt, under vilka sakrevisionen och organisationsnämnden dittills med mycken fördel kunnat verka, alltjämt finge bestå i obeskuren omfattning. De riktlinjer för det utvidgade ämbetsverkets arbetsfält och uppgifter, som av utredningen uppdragits, syntes också i väsentliga avseenden verklighets-trogna och välbetänkta. Statskontoret ansåg dock, att en del av de uppgifter, som enligt utredningens mening skulle överflyttas till andra organ, borde kvarbliva hos det utvidgade statskontoret. Vidare föreslogos vissa jämkningar beträffande verksamheten, varigenom personalkostnaderna enligt då gällande löneläge skulle nedgå i förhållande till de sammanlagda löneutgifterna för befattningshavarna hos de berörda tre myndigheterna.

Mot statskontorets beslut i ärendet reserverade sig två statskommissarier, vilka bl. a. anförde, att ämbetsverket sedan gammalt i första rummet varit ett statens finansverk och alltjämt borde bibehållas vid denna funktion. Statskontorets ställning borde i sådant hänseende förstärkas genom återförande av vissa verket tidigare åliggande uppgifter, såsom inkomstberäkningen, och tillförande av andra sådana. En av reservanterna ansåge emellertid, att statskontorets administrerande efter dylika linjer icke syntes utesluta dess funktion som rationaliserings- och organisationsorgan.

Beträffande vad statskontoret i övrigt anført över nämnda betänkande må hänvisas till bilagda stencilerade utlåtande.¹

Några omständigheter, som kunna föranleda till ändrat ståndpunktstagande från statskontorets sida i föreliggande spörsmål, ha icke tillkommit. Ämbetsverket vidhåller därför sin tidigare uttalade uppfattning. Givet är emellertid, att ställningstagandet till utredningens förslag måste bliva beroende jämväl av vad övriga hörda myndigheter anført i ärendet samt med prövningen av vissa andra ännu olösta organisationsfrågor, framförallt spörsmålet om det statliga och statsunderstödda pensionsväsendet. Vid sådant förhållande och då det lär kunna förutsättas, att frågan om upprättandet av ett organ med i motionen angivna funktioner alltjämt är föremål för Kungl. Maj:ts uppmärksamhet, synes anledning knappast föreligga för ett initiativ från riksdagens sida.

I motionen anföras två exempel på områden, där enligt motionärernas mening åtgärder i rationaliserings- och besparingssyfte snarast borde vidtagas, nämligen lantbruksnämnderna och de statliga utlåningsfonderna. Motionärerna hemställa, att riksdagen måtte besluta att anhålla, att Kungl. Maj:t dels uppdrager åt lantbruksstyrelsen och organisationsnämnden att framlägga förslag till överflyttning av de lantbruksnämnderna tillkom-

¹ Här ej intaget.

mande uppgifterna på hushållningssällskapen, lantmäteriorganen och andra lämpliga organ, dels ock föranstaltar om en genomgång av de statliga lånefonderna och bestämmelserna för dessa i syfte att uppnå förenkling och förenhetligande.

Vidkommande det förstnämnda yrkandet, vill statskontoret erinra, att det av 1942 års jordbrukskommitté framlagda förslaget rörande den lokala organisationen av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets område var föremål för delade meningar från remissmyndigheternas sida; statskontoret ansåg för sin del det i första hand böra övervägas att åvägabringa en sådan omorganisation av hushållningssällskapen, att dessa blevo ägnade att övertaga hithörande uppgifter. Vid behandlingen av frågan vid 1947 års riksdag yppades jämväl i riksdagen meningsskiljaktigheter i principiellt hänseende. Spörsmålet om den lämpligaste organisationen av verksamheten har även sedermera kommit under riksdagens prövning i anledning bl. a. av motioner åren 1951 och 1952, vilka emellertid icke föranlett någon riksdagens åtgärd. I utlåtande över motionerna sistnämnda år fann sig jordbruksutskottet (utl. nr 50) icke böra frågå sin år 1951 intagna ståndpunkt, att det med hänsyn till den relativt korta tid, som förflutit efter inrättandet av den nuvarande lantbruksorganisationen, icke vore möjligt att allsidigt bedöma frågan om behov föreläge av organisationsändringar. Utskottet framhöll emellertid, att den tid lantbruksnämnderna varit i verksamhet, icke kunnat undgå att kännetecknas av vissa svagheter av organisatorisk och administrativ art, när det gällt att genomföra rationaliseringsverksamheten, samt att — sedan verksamheten hunnit ytterligare stabiliseras — en översyn av organisationen syntes böra ske.

Statskontoret har icke haft möjligheter att bilda sig någon säker uppfattning, huruvida den nuvarande organisationen av verksamheten kan anses lämpligt utformad. Det förefaller emellertid icke osannolikt, att — såsom motionärerna anfört — dubbelarbete i viss utsträckning förekommer mellan de organ, som bära ansvaret för de olika verksamhetsgrenarna. Ämbetsverket kan icke heller underlåta att göra det allmänna uttalandet, att en viss överorganisation synes prägla jordbruksområdet. Statskontoret delar därför den av jordbruksutskottet tidigare uttalade och i förevarande motion ånyo framförda åsikten, att en översyn särskilt av den lokala organisationen är av behovet påkallad. En dylik utredning bör givetvis vara förutsättningslös.

Det i motionen upptagna spörsmålet om de statliga lånefonderna har ägnats åtskillig uppmärksamhet under de senaste femton åren. Sålunda må bl. a. nämnas, att riksdagens år 1945 församlade revisorer uppmärksammat den brist på enhetlighet i olika avseenden, med vilken den statliga utlåningsverksamheten vore behäftad. I sitt yttrande i anledning härav framhöll statskontoret, att ämbetsverket tidigare vid flera tillfällen påtalat den oenhetlighet, som föreläge icke blott i fråga om förvaltning och lånens beviljande utan även beträffande utformningen av lånebestämmelserna. I yttrandet lämnades tillika en redogörelse för statskontorets uttalanden i olika sammanhang, då ifrågavarande spörsmål uppkommit, till vilken redogörelse torde få hänvisas (Del. II, sid. 195 ff.). Statskontoret får härutöver tillägga, att ämbetsverket vid avgivande av utlåtanden över förslag om inrättande av nya statliga fonder konsekvent framhållit angelägenheten av att enhetliga lånebestämmelser fastställdes, vilket önskemål emellertid av

olika skäl icke alltid tillgodosetts vid riksdagsbehandlingen. Med anledning av revisorernas iakttagelser anhöll 1946 års riksdag (skr. nr 212), att Kungl. Maj:t ville låta företaga en allmän översyn av ifrågavarande utlåningsverksamhet. Ehuru en dylik utredning ännu icke kommit till stånd, ha likväl betydelsefulla åtgärder i rationaliseringssyfte sedermera vidtagits särskilt på jordbrukets (kungl. kung. 1950:246) och bostadsbyggandets område. Hänvisas kan bl. a. till att ett sammanförande kommit till stånd beträffande ett relativt stort antal statliga utlåningsfonder, att andra dylika fonder avvecklats samt att en koncentration av räntebestämmelserna skett genom 1943 års räntekungörelse. Vidare må nämnas, att föredragande departementschefen vid anmälan av propositionen nr 51 till 1951 års riksdag förklarade sig ha för avsikt, att oberoende av en sådan allmän översyn som riksdagen funnit påkallad, låta undersöka, om och i vilken mån anledning funnes att avskaffa rederilånefonden, samt att riksdagens år 1952 församlade revisorer ansett möjligt att avveckla kommunkogslånefonden, vilket förslag tillstyrkts av statskontoret.

Frågan om förvaltningen av vissa fonder berördes också av 1945 års bankkommitté i dess betänkande angående inrättande av en statlig affärsbank samt av den av riksbanksfullmäktige och dåvarande jordbrukarbankens styrelse tillsatta affärsbankkommittén. Vid anmälan av propositionen angående teckning av aktier i den statliga affärsbanken m. m. (1950:157, sid. 19) underströk föredragande departementschefen angelägenheten av att hela den statliga fondförvaltningen bleve föremål för översyn, sedan vissa denna berörande utredningar slutförts.

Av det ovan anförda framgår, att de av motionärerna påpekade bristerna beträffande den statliga långivningen redan uppmärksammats av statsmakterna och även föranlett vissa åtgärder. Statskontoret håller emellertid före, att fortfarande åtskilliga rationaliseringsmöjligheter erbjuda sig såväl i form av avveckling av ytterligare fonder och enhetliggörande av de för fonderna gällande bestämmelserna som i fråga om fondförvaltningen. Då emellertid Kungl. Maj:t torde ha sin uppmärksamhet riktad jämväl på förevarande spörsmål, läser motionen icke heller på denna punkt påkalla någon riksdagens åtgärd.

Statens sakrevision anför följande.

Sakrevisionen vill härvid till en början erinra, att frågan om en effektivisering av besparings- och rationaliseringsarbetet inom statsförvaltningen varit föremål för behandling vid 1952 års riksdag till följd av två likalydande motioner (I: 246 och II: 433) om en begränsning av de statliga arbetsuppgifternas omfattning i besparingssyfte m. m. I det utlåtande, som sakrevisionen till följd av remiss avgav till utskottet — vilket utlåtande här biläggas i avskrift och till vilket må hänvisas¹ — redogjorde revisionen för de inom statsförvaltningen vidtagna organisatoriska åtgärderna för åvägbringande av besparingar och rationalisering. Revisionen framhöll såsom obestriddigt, att ytterligare besparingsmöjligheter vore tillfinnandes och att dessa borde tillvaratagas men att detta vore förknippat med ofta ingående och tidskrävande undersökningar. Att snabbt vinna resultat, som kunde ha annat än begränsad betydelse för statsutgifternas omfattning, var enligt revisionens erfarenheter icke möjligt, då de stora utgiftsposterna

¹ Här ej intaget. Jfr Statsutsk. utl. 1952:205, bilaga F.

grundades på politiska överväganden och varken tillfälliga besparingsberedningar, permanenta besparings- och rationaliseringsorgan eller förvaltningsmyndigheterna kunde öva något egentligt inflytande på ställningstagandet till dylika spörsmål, vilket helt ankomme på de ansvariga statsmakterna och ytterst på folket i val. Sakrevisionen ansåg för sin del, att besparingsaktionerna från myndigheters och andra organs sida borde sättas in på de åtgärder, som myndigheterna inom ramen för av statsmakterna meddelade beslut och med ledning av lämnade föreskrifter och anvisningar på eget ansvar hade att vidtaga för bringande av statsmakternas intentioner till verkställighet genom organisatoriska anordningar och avgöranden i det enskilda fallet. I vilken omfattning och med vilken intensitet ett dylikt besparings- och rationaliseringsarbete borde bedrivas, fann revisionen närmast vara en ekonomisk avvägningsfråga och uttalade, att en ökad investering på detta område erfarenhetsmässigt borde bli lönsam.

Sådana de faktiska förhållandena sålunda äro, kunna besparingar av mera avgörande betydelse för budgeten icke ävågbringas varken genom myndigheterna eller särskilda rationaliserings- och kontrollorgan, hur starkt dessa än uppbyggas. Det exempel, som anföres i den nu föreliggande motionen och som föranlett motionärerna att begära, att Kungl. Maj:t skulle uppdraga åt vissa myndigheter att gemensamt framlägga förslag till överflyttning av de lantbruksnämnderna tillkommande uppgifterna på andra organ, är en sådan organisatorisk fråga, till vilken statsmakterna relativt nyligen tagit ställning. Genomförandet av den i motionen angivna åtgärden är sålunda beroende av ett ändrat ställningstagande från statsmakternas sida och måste föregås av en utredning med beaktande av även andra omständigheter än de rent ekonomiska. En dylik undersökning bör enligt sakrevisionens mening icke i första hand ankomma på ett rationaliseringsorgan. Revisionen vill i detta sammanhang framhålla, att revisionen i anslutning till redan verkställda undersökningar av den statliga jord- och skogsegendomsförvaltningen står i begrepp att påbörja en granskning av lantbruksnämndernas egendomsförvaltning i samband varmed även andra spörsmål inom nämndernas förvaltningsverksamhet kunna bli berörda.

Beträffande den i motionen upptagna frågan om de statliga lånefonderna, har detta spörsmål nyligen varit föremål för övervägande i samband med en av riksdagens revisorer gjord anmärkning. I den mån frågan rör ett avlägsnande av element av subventionskaraktär ur lånevillkoren, erfordras jämväl i detta fall ett ändrat ställningstagande från statsmakternas sida.

I motionen har vidare hemställts om ett genomförande av det av 1949 års rationaliseringsutredning framförda förslaget om sammanförande av statskontoret, sakrevisionen och statens organisationsnämnd till en enda enhet under gemensam ledning. Huvudsyftet med denna åtgärd har angivits vara att skapa ett enhetligt uppbyggt, starkt organ i besparingsviljans tjänst, stött av en högt kvalificerad sakkunskap i organisations- och rationaliseringsfrågor. Enligt motionärernas mening kan endast ett på sådant sätt uppbyggt organ bli tillräckligt auktoritativt, både i förhållande till statsförvaltningen i övrigt och till Kungl. Maj:t, för att riksdagen genom dess verksamhet och bedömanden skall få ett tillräckligt hållfast underlag för sin prövning.

Såsom närmare framgår av det av sakrevisionen den 3 juni 1950 av-

givna utlåtandet över 1949 års rationaliseringsutrednings betänkande — vilket utlåtande bifogas i avskrift och till vilket må hänvisas¹ — har sakrevisionens majoritet efter en ingående redogörelse för de olika organens uppbyggnad, arbetsuppgifter och förhållande till varandra avstyrkt, att den av kommittén föreslagna sammanslagningen kommer till stånd. Sammanfattningsvis uttalades därvid, att ett sammanförande inom statskontoret av dettas remissgranskningsverksamhet, sakrevisionens granskningsuppgifter och organisationsnämndens rationaliseringsverksamhet icke kunde leda till någon ökad effekt av ifrågavarande verksamhet. Anknuten till och sammanblandad med den verksamhet statskontoret har att utföra vid sin remissgranskning komme de uppgifter, som statsmakterna uppdragit åt sakrevisionen, icke att kunna fullföljas med avsedd effekt och enligt de riktlinjer, som för relativt kort tid sedan uppdragits av statsmakterna. Det framhölls vidare, att erfarenheten visat, att fullföljandet av revisionens verksamhet enligt dessa linjer givit betydande resultat och att de fördelar, som skulle vinnas vid en centralisering genom att vid remissbehandlingen uppkommande sakrevisionsfrågor direkt skulle kunna handläggas inom det gemensamma verket, lika väl kunde ernås genom kommunikation mellan särskilda organ. Härför behövdes icke någon centralisering av olikartade verksamheter, vilka var och en hade betydelsefulla uppgifter att fylla och som vardera med sin därför lämpade ledning väl kunde fullgöra sina åligganden.

Den fortsatta verksamheten under den tid av tre år, som förflutit sedan sistnämnda utlåtande avgavs, har styrkt sakrevisionen i den uppfattningen, att den effektivaste arbetsformen är den nuvarande med ett såväl formellt som informellt samarbete mellan de särskilda organen. Något dubbelarbete kunde icke påvisas av rationaliseringsutredningen och har, så vitt revisionen kan bedöma, icke heller sedermera förekommit. Då härtill kommer, att erforderligt samarbete mellan organen mycket väl kunnat ernås inom den nuvarande organisationens ram, anser sakrevisionen, att vad i motionen förordats icke kan medföra sådan effektivitetsökning att detta sammanförande av olika myndigheter och de i förhållande till den nuvarande organisationen stegrade kostnaderna härför skulle vara motiverade. Enligt sakrevisionens mening kan ett enhetligt organ icke med större styrka än de nuvarande hävda nödvändigheten av en rationaliseringsåtgärds genomförande, särskilt om förhållandet skulle vara som ifråga om det i motionen nämnda exemplet, där sakrevisionen i utlåtande till Kungl. Maj:t den 15 maj 1951 på väsentliga punkter företrätt en från 1946 års militära förvaltningsutredning avvikande uppfattning.

Ehuru sakrevisionen sålunda icke finner den i motionen förordade sammanslagningen utgöra ett medel för effektivisering av besparings- och rationaliseringsarbetet inom statsförvaltningen, är sakrevisionen såsom ovan antytt av den uppfattningen, att det är möjligt att med av erfarenheten att döma goda resultat insätta besparingsaktioner genom myndigheter och särskilda organ beträffande de åtgärder, som vidtagas för fullföljande av statsmakternas beslut. En intensifiering, i den mån så är möjligt och praktiskt genomförbart, av besparingsåtgärderna framstår enligt sakrevisionens mening som särskilt angelägen.

¹ Här ej intaget.

Statens organisationsnämnd anför följande.

I motionen framhålles, att ett genomförande av den del av 1949 års rationaliseringsutrednings förslag, som bl. a. innebär ett sammanförande av statskontoret, statens sakrevision och statens organisationsnämnd till en enhet, skulle skapa det starka organ i besparingsviljans tjänst, vilket enligt motionärernas uppfattning nu saknades och anhålles därför att Kungl. Maj:t snarast måtte för riksdagen framlägga förslag med anledning av nämnda utrednings betänkande. Det sammanslagna rationaliseringsorganet skulle såsom en av sina huvuduppgifter ha att utföra effektivitetsfrämjande undersökningar på olika områden, där detta kan anses särskilt befogat.

För närvarande åligger det statens organisationsnämnd att verkställa organisationsundersökningar inom statliga förvaltningsgrenar. Alltsedan 1944 har nämnden även, med i allmänhet gott resultat, bedrivit omfattande systematiska organisationsundersökningar inom den militära statsförvaltningen. På grund av bristande personaltillgång voro organisationsundersökningarna inom den civila statsförvaltningen tidigare av begränsad omfattning. Under de två senaste åren ha emellertid statsmakterna medgivit en utökning av personalen, och undersökningar av betydande omfattning pågå för närvarande även inom den civila statsförvaltningen. Dessa undersökningar omfatta som regel ett verks totala verksamhetsområde och i förekommande fall även lika eller likartade arbetsuppgifter inom andra verk eller myndigheter. Härvid söker nämnden nå besparingar icke endast genom organisationsomläggningar, mekanisering och dylikt utan i förekommande fall även genom en begränsning av verkens uppgifter. Enligt den arbetsplan, som nu tillämpas, framlägger nämnden efter den första detaljerade genomgången av ett verks organisation och arbetsuppgifter, där så anses lämpligt, alternativa förslag angående verksamhetens omfattning och den grad av service som skall lämnas. De ekonomiska konsekvenserna av olika alternativ angivas samtidigt. Först sedan med beaktande härav beslut fattats om verksamhetens omfattning m. m. och nämnden erhållit erforderliga direktiv, utarbetas detaljerade organisationsförslag. Organisationsundersökningar av nu nämnt slag giva de bästa resultaten om de bedrivs i intimt och förtroendefullt samarbete mellan rationaliseringsorganet och vederbörande verk. Nämndens undersökningar äro sålunda som regel upplagda som ett teamwork mellan nämnden och vederbörligt verk. Planeringen och ledningen av arbetet ankommar på nämnden, men all planläggning sker i samråd med verksledningen. Resultatet av de fortlöpande undersökningarna delges kontinuerligt verksledningen. Planer beträffande målet för verksamheten och för den organisativa strukturen uppgöras gemensamt av nämnden och verksledningen. Vederbörligt verk bidrar dessutom med viss personal, vilken därvid direkt ingår i den undersökningsgrupp, som nämnden avdelat för uppgiften.

Som exempel på pågående organisationsundersökningar inom den civila statsförvaltningen omfattande verkens hela förvaltningsapparat kunna nämnas: väg- och vattenbyggnadsverkets centrala och regionala administration med ca 2 100 tjänstemän, arbetsmarknadsstyrelsen och den offentliga arbetsförmedlingen med ca 2 100 tjänstemän, länsstyrelserna med ca 3 100 tjänstemän samt civilförsvarsstyrelsen med ca 120 tjänstemän. I samband med undersökningarna av länsstyrelseorganisationen pågå vidare särskilda undersökningar rörande den centrala motorfordonsregistreringen,

folkbokföringsväsendets organisation samt den tekniska utformningen av skattedebitering och uppbörd. I samband med genomgången av civilförsvarsstyrelsen avses förslag till total omfattning av civilförsvarets organisation och materielplan skola utarbetas i samarbete med en nyligen tillsatt kommitté för utredning av civilförsvarets behov.

Härjämte pågå ett flertal andra undersökningar, varav kunna nämnas: undersökning av sådana arbetsuppgifter inom domstolsväsendet för vilkas handläggning icke erfordras juridisk specialutbildning, undersökning av städningsarbetet inom statsförvaltningen samt undersökning av expeditionstjänsten vid Karolinska sjukhuset.

Större delen av statsförvaltningen bör successivt bli föremål för fullständiga organisationsundersökningar. För närvarande arbetar nämnden efter en flerårsplan, som godkänts av finansdepartementet men en långtidsplan bör också utarbetas, som täcker hela statsförvaltningen och som anger vilka verk som skola undersökas och i vilken ordning undersökningarna skola ske.

Bland annat för att lämna underlag för en sådan långtidsplan pågår för närvarande som en särskild uppgift inom nämnden en »kartläggning» av den statliga förvaltningen, varvid organens verksamheter samt deras ställning i olika avseenden i förhållande till varandra komma att belysas. I samband härmed komma även att genomgås vissa andra organs arbetsuppgifter, i den mån de ha anknytning till den statliga förvaltningen. Genom »kartläggningen» komma även möjligheterna att påvisa dubbelarbete att ökas och den kommer att möjliggöra den överblick, som erfordras för att förekommande uppgifter skola kunna fördelas på lämpligt sätt mellan olika verk m. m.

Den andra huvuduppgiften, som enligt motionen skulle åvila det sammanslagna rationaliseringsorganet, skulle vara remissbehandling av olika anslagsäskanden och förslag om utvidgningar.

Bedömningen av anslagsäskandena i vad avser avlönings- och omkostnadsanslagen för olika verk och myndigheter samt av de utvidgningar av den administrativa apparaten, som kunna bli erforderliga, om ett verk tillföres nya arbetsuppgifter, är ett mycket betydelsefullt och svärbemästrat led i strävan att åstadkomma en god hushållning inom statsförvaltningen. Bedömningen måste göras efter ekonomiska principer, så att största möjliga effektivitet erhålles samt med hänsynstagande till berättigade krav på säkerheten. En schablonartad nedskärning av ett anslagsäskande inom ett visst gebit kan sålunda framtvinga ett oekonomiskt arbetsätt och därigenom i vissa fall åsamka staten mångdubbelt större utgifter än det belopp nedskärningen avsåg. Otillräcklig kännedom om de konsekvenser ur arbetssynpunkt föreslagna ändringar av författningar och bestämmelser eller nya uppgifter kunna medföra, kan leda till att ändringar genomföras, vilka åstadkomma utvidgningar i statsapparaten, som icke stå i proportion till ändringarnas eller de nya arbetsuppgifternas värde ur t. ex. service- eller säkerhetssynpunkt. Bedömningarna av anslagsäskanden m. m. ur organisatorisk synpunkt tendera att bli svårare att utföra, efterhand som statsapparaten sväller och de olika verkens organisationer i samband därmed bli alltmer komplicerade. Det är numera oftast mycket svårt att med ledning av i anslagsäskanden eller dylikt tillgängliga uppgifter träffa ur ekonomisk synpunkt riktiga avgöranden. Av gammal praxis verkställes remiss-

behandling av dylika ärenden i första hand genom statskontoret. Emellertid framhålla motionärerna, att det erfordras mer detaljerade fakta och kalkyler än statskontoret numera har möjlighet framlägga för ett sakligt ekonomiskt bedömande av nämnda frågor. Det finnes dock stora svårigheter att snabbt förverkliga en sådan ordning, att sakliga och detaljerade remissvar i organisatoriska frågor kunna erhållas. Som tidigare nämnts, ha verken blivit alltmer komplicerade. För ett klagörande av berörda förhållanden erfordras vanligtvis mer eller mindre omfattande och tidskrävande undersökningar på arbetsplatsen. De olika arbetsuppgifterna inom ett verk gripa dessutom ofta så in i varandra, att det icke är möjligt att bedöma en viss verksamhet enbart på grundval av undersökningar av denna, utan det fordras en total överblick av hela verkets organisation.

Det är därför, när det gäller de årliga budgetäskandena, otänkbart att under den tid, som står till förfogande för remissarbetet annat än i speciella undantagsfall hinna med att utföra sådana undersökningar, som erfordras för att få fram erforderligt underlag för bedömningen. I de fall däremot, då fullständiga organisationsundersökningar inom respektive verk nyligen utförts, bör en saklig remissbehandling i allmänhet kunna medhinnas. Enligt nämndens uppfattning giva de förut nämnda systematiska organisationsundersökningarna det bästa underlaget för remissbesvarande i organisatoriska och liknande frågor. Beträffande stora delar av den militära stabs- och förvaltningsapparaten, där organisationsundersökningar utförts, har nämnden sedan länge fungerat som remissorgan. Även beträffande den civila statsförvaltningen ha i vissa fall detaljerade remissvar kunnat lämnas av nämnden. Intresset bör därför i första hand koncentreras på ett snabbt och effektivt bedrivande av de fullständiga organisationsundersökningarna. Efterhand som dessa slutförts för vissa verk, föreligga för statsmakterna möjligheter att beträffande dessa verks organisatoriska frågor få fram sakliga remissvar, innehållande de detaljerade fakta, som erfordras för ett ställningstagande till budgetäskandena.

Den tredje huvuduppgiften för det sammanslagna rationaliseringsorganet skulle enligt motionen utgöras av den sakrevisionella verksamhet, som nu åvilar statens sakrevision.

Nämnden delar helt motionärernas åsikt, att för utförande av de ovan nämnda systematiska organisationsundersökningarna ett starkt centralt organ bör finnas, stött av en högt kvalificerad sakkunskap i organisations- och rationaliseringsfrågor. Däremot anser nämnden att starka skäl tala mot en sammanslagning mellan det centrala rationaliseringsorganet, det sakrevisionella organet och statskontoret såsom närmare framgår av det av nämnden den 15 juni 1950 avgivna utlåtandet över 1949 års rationaliseringsutrednings betänkande, vilket utlåtande i avskrift bifogas.¹ Några skäl som skulle kunna giva nämnden anledning att ändra sin däri framlagda principiella uppfattning ha sedan dess icke framkommit. Tvärtom ha erfarenheter under sedan dess förflutna tidsperioden ytterligare bestyrkt den då framförda uppfattningen.

Nämnden, vilken ser som sin uppgift att med undvikande av negativ kritik framföra positiva förslag till förbättringar, har lyckats att i allmänhet nå ett förtroendefullt och gott samarbete med berörda verk, vilket som tidigare nämnt är en nödvändig förutsättning för att vid organisations-

¹ Här ej intaget.

undersökningarna nå fullgoda resultat. Verkens vid många tillfällen visade öppenhet i samarbetet med nämnden och ärliga framläggande av förefintliga brister i organisationen m. m. skulle enligt nämndens uppfattning bli svår att vidmakthålla om rationaliseringsorganet även skulle bedriva direkt revisionell verksamhet.

En sammanslagning med statskontoret skulle bland annat betyda att hela dess nuvarande remissbörda, som bland annat även avser spörsmål med finanspolitiska aspekter, skulle komma att åvila det centrala rationaliseringsorganet. Såsom framhållits i nämndens ovan nämnda remissyttrande skulle en sådan remissbörda verka direkt hindrande för de systematiska organisationsundersökningarna. För rationaliseringsorganets del bör remissverksamheten begränsas till organisatoriska och liknande frågor i sådana verk, som varit föremål för fullständiga organisationsundersökningar under en icke alltför avlägsen tidsperiod.

Nämnden anser, att största effektiviteten i rationaliseringsarbetet nås av ett verk, som icke har så många och skilda arbetsuppgifter som det sammanslagna organet skulle få, utan som till huvuduppgift har egentliga organisationsundersökningar.

Som ett motiv för sammanslagningen har framhållits, att statskontoret, sakrevisionen och organisationsnämnden alla arbeta i effektivitets- och besparingssträvandenas tjänst och att de, genom sin på var sitt område vunna erfarenhet, skulle kunna ge varandra impulser. För planering av organisationsundersökningarna skulle t. ex. erfarenheter från bedriven sakrevision och remissbehandling vara av värde. Genom de ytterligare kontaktmöjligheter en sammanslagning medför, skulle enligt rationaliseringsutredningen, till vilken motionärerna hänvisat, erfarenheter från de skilda verksamhetsgrenarna i större utsträckning än nu är fallet kunna komma att utbytas. Eftersom planläggningen av organisationsundersökningarna enligt nämndens uppfattning i allmänhet bör ske med ledning av tidigare nämnd »kartläggning» av statsförvaltningen, torde dock för det egentliga rationaliseringsarbetet betydelsen av impulser från den sakrevisionella och remissbehandlande verksamheten ej vara stor. Nämnden är därför av den bestämda uppfattningen, att fördelarna med en sammanslagning icke skulle uppvägas av de nackdelar en sådan skulle medföra. Nämnden vill i detta sammanhang erinra om att en utmärkt kontakt redan finnes mellan sakrevisionen och organisationsnämnden genom att nämndens generaldirektör är ledamot av sakrevisionens styrelse.

Uppgiften att utföra organisationsundersökningar inom statsförvaltningen bör därför enligt nämndens uppfattning liksom hittills anförtros åt denna.

Organisationsnämnden bör dock efter hand som de fullständiga organisationsundersökningarna fortskrida i allt större omfattning även kunna utföra remissbehandling av organisatoriska frågor beträffande redan undersökta verk.

I motionen hemställes vidare att Kungl. Maj:t uppdrager åt lantbruksstyrelsen och organisationsnämnden att gemensamt framlägga förslag till överflyttning av de lantbruksnämnderna tillkommande uppgifterna på hushållningssällskapen, lantmåteriorganen och andra lämpliga organ. Där est en sådan utredning skall sättas igång bör den ske i samband med en organisationsundersökning av lantbruksstyrelsen. För närvarande är all

tillgänglig personal inom nämnden sysselsatt med pågående undersökningar vilka bedrivs efter det ovan nämnda program, som godkänts av finansdepartementet. Nämnden har därför icke möjlighet att under den närmaste tiden åtaga sig ytterligare uppgifter i så stor omfattning, som här är fråga, såvida icke statsmakterna bedöma dessa så angelägna, att någon av nu pågående undersökningar tillsvidare skall eftersättas.

Lantbruksstyrelsen anför följande.

Av de olika förslag, som framställts i motionen, har styrelsen ansett sig ha att ingå endast på det som gäller frågan om överflyttning av de uppgifter, vilka tillkomma lantbruksnämnderna, på hushållningssällskapen, lantmäteriorganisationen och andra lämpliga organ. Styrelsen begränsar sig därför i det följande till denna del av motionen. Som grund för sitt förslag ha motionärerna anfört att många skäl tala för att lantbruksnämndernas nuvarande uppgifter utan förfång för jordbruket och utan särskilda svårigheter skulle väl så effektivt och med mindre kostnader kunna övertagas av andra redan existerande organ, i första hand hushållningssällskapen. För en bedömning av i vad mån grund finns för en dylik uppfattning är det givetvis nödvändigt, att man gör klart för sig vilka lantbruksnämndernas arbetsuppgifter äro och hur personalens arbetsinsatser fördelas på de olika uppgifterna. Styrelsen vill härom till en början erinra, att lantbruksnämnderna vid sitt inrättande år 1948 fingo övertaga arbetsuppgifter främst från tre olika organisationer, nämligen hushållningssällskapen, egnahemsnämnderna och lantbruksingenjörorganisationen, samt dessutom fingo vissa nya uppgifter såväl på den yttre som inre rationaliseringsområde. Från hushållningssällskapen fingo nämnderna övertaga den förmedling av lån och bidrag för inre rationalisering, som sällskapen dittills bedrivit. Även den projekteringsverksamhet ifråga om täckdikning, stenröjning, jordkörning, betesförbättring och avloppsförbättring, som sällskapen tidigare bedrivit, övergick i stort sett till nämnderna. Från egnahemsnämnderna fingo lantbruksnämnderna övertaga egnahemsnämndernas tidigare uppgifter ifråga om social egnahemsverksamhet och förstärkning av ofullständiga jordbruk medan egnahemsnämndernas uppgifter ifråga om bostadsförbättring överfördes till de likaledes år 1948 inrättade länsbostadsnämnderna. Lantbruksingenjörorganisationen inarbetades i sin helhet i lantbruksnämnderna och vidare fingo dessa övertaga de frågor rörande tillämpningen av vanhävdslagstiftningen, som dittills handlagts av jordbrukskommissionerna i de olika länen. Bland nytillkomna arbetsuppgifter kunna i främsta rummet nämnas den utvidgade verksamhet för främjande av jordbrukets yttre rationalisering, som beslutades av 1947 års riksdag, ävensom — på den inre rationaliseringsområde — fördelning av lån och bidrag till uppförande av ekonomibyggnader. Även handhavandet av ärenden rörande producent- och kontantbidrag till vissa jordbrukare bör nämnas i detta sammanhang. Vidare delegerades från Kungl. Maj:t till nämnderna beslutanderätten i ärenden rörande tillstånd enligt jordförvärvslagen.

Inom lantbruksstyrelsen gjordes hösten 1952 en undersökning för klargörande av hur lantbruksnämndernas personal är fördelad på olika arbetsuppgifter. Undersökningen gällde all nämndernas personal utom kamrere, kontorister, kanslibiträden och andra befattningshavare för kontors-, skriv- och ritgöromål, med andra ord all den tekniska personalen. Denna omfattade vid tiden för undersökningen sammanlagt 357 tjänstemän. Från

lantbruksnämnderna inforrades uppgifter om i vilken utsträckning de olika tjänstemännens arbetstid användes till uppgifter inom olika grenar av nämndernas verksamhet. Sammanställda visade uppgifterna, att icke mindre än i det närmaste 75 % av den tekniska personalens arbetstid ägnades åt arbete sammanhängande med den inre rationaliseringen, omkring 10 % åt jordbruksegnahemsverksamhet, producent- och kontantbidrag, vanhävdsärenden o. d. samt omkring 15 % åt jordbrukets yttre rationalisering. Av de ifrågavarande befattningshavarna voro 143, nämligen de 26 byggnadskonsulenterna samt tjänstemännen på lantbruksingenjörssavdelningarna, praktiskt taget helt sysselsatta med den inre rationaliseringen. Av de övrigas arbetskraft användes huvuddelen eller en personalstyrka motsvarande omkring 125 tjänstemän likaledes till uppgifter på den inre rationliserings område samt en mindre del — motsvarande ungefär 36 tjänstemän — till uppgifter inom de socialt betonade verksamhetsgrenarna. Endast den härefter återstående arbetskraften var i stort sett verksam för den yttre rationaliseringen. Beträffande samtliga verksamhetsgrenar torde böra framhållas, att personalen hittills varit otillräcklig, vilket förhållande särskilt framträtt under de två senaste åren.

Det torde i och för sig icke vara omöjligt att överföra en del av lantbruksnämndernas arbetsuppgifter till andra organ. Detta gäller i första hand den låne- och bidragsgivning och den projekteringsverksamhet på den inre rationaliserings område, som tidigare omhänderhades av hushållningssällskapen. Dessa uppgifter skulle i sådant fall återföras till sällskapen. Den verksamhet, som omhänderhas av lantbruksingenjörssavdelningarna, är däremot av så särpräglad natur, att densamma icke lämpligen torde kunna övertagas av något annat befintligt organ. Valet står här mellan att låta den nuvarande ordningen bestå eller att för ändamålet skapa en ny självständig organisation, vilket i stora drag skulle innebära en återgång till de förhållanden, som rådde före lantbruksnämndernas tillkomst. Även beträffande den del av den inre rationaliseringen, som består i låne- och bidragsgivning till uppförande och förbättring av ekonomibyggnader, skulle vissa svårigheter uppstå att finna en lämplig anknytning till annat befintligt organ. Sådana frågor kunna nämligen i det övervägande antalet fall icke lösas annat än i samband med överväganden rörande fastigheternas förutsättningar att bestå såsom självständiga brukningsenheter och av det sätt på vilket en eventuellt erforderlig yttre rationalisering bör genomföras. Detsamma är i viss utsträckning förhållandet även med den av nämnderna bedrivna jordbruksegnahemsverksamheten. Vad angår den yttre rationaliseringen vill styrelsen framhålla, att om nämndernas därmed sammanhängande uppgifter överfördes till lantmäterioorganisationen, torde denna få uppdelas på olika avdelningar med aktiva respektive rättsliga (rättsvårdande) uppgifter och även i andra hänseenden bli föremål för omorganisation. Vederbörande förrättningslantmätare har nämligen att vid lantmäteriförrättning såsom självständig ämbetsman pröva tillåtligheten av åtgärder som begärts av sakägare. Lantbruksnämnderna åter ha som beröres mera nedan att bl. a. i samband med inköp och försäljning av jordbruksfastigheter i rationaliseringssyfte eller fördelning av dylika överlåtelser aktivt verka för yttre rationalisering. Det torde ligga i öppen dag att det icke är förenligt med lantmätares ställning som förrättningsman att samtidigt mer eller mindre uppträda som part eller arbete i en parts intresse.

Om sålunda ett överförande av vissa av lantbruksnämndernas arbetsuppgifter till andra organ i och för sig skulle vara möjligt att genomföra, är det dock enligt styrelsens uppfattning tvivelaktigt om några besparingar därigenom skulle kunna vinnas. En väsentlig förutsättning härför skulle väl vara, att den personal, som sysslar med de olika uppgifterna, skulle kunna minskas. Vare sig fråga är om att överföra uppgifter till hushållningssällskapen eller till lantmäteriorganisationen torde emellertid såvitt styrelsen kan bedöma möjligheterna härtill vara ytterligt små. En överflyttning av uppgifter till dessa organ torde sålunda överhuvud icke kunna ske utan att den med uppgifterna sysselsatta personalen samtidigt överföres.

Vad särskilt angår hushållningssällskapen må framhållas, att dessa i likhet med lantbruksnämnderna lida brist på arbetskraft. Härom torde styrelsen få hänvisa till styrelsens för Hushållningssällskapens förbund yttrande den 28 februari 1952 över motioner till 1952 års riksdag angående sammanslagning av hushållningssällskapen och lantbruksnämnderna (jfr jordbruksutskottets utlåtande nr 50). Förbundsstyrelsen har där framhållit, att sällskapens verksamhet efter den år 1947 beslutade omorganisationen både utökats och intensifierats och att man vid sällskapen på grund av bristande resurser icke hinner att ägna sig åt vissa uppgifter i den omfattning, som förhållandena kräva. Det har i yttrandet särskilt framhållits, att de befattningshavare hos sällskapen — jordbrukskonsulenterna och jordbruksinstruktörerna (vandringsrättarna) — som främst berördes av omorganisationen, numera erhållit vissa nya arbetsuppgifter, varigenom det av omorganisationen orsakade bortfallet av arbetsuppgifter mer än väl kompenseras. Någon möjlighet att till dessa befattningshavare överföra någon del av nämndernas verksamhet med den inre rationaliseringen torde sålunda icke föreligga.

Beträffande lantbruksingenjörsavdelningarna skulle, om deras anknytning till lantbruksnämnderna upphörde, måhända ett ökat personalbehov uppkomma; de skulle nämligen därvid icke längre kunna utnyttja viss personal gemensamt med nämndernas övriga avdelningar.

Det anförda ger enligt lantbruksstyrelsens uppfattning klart vid handen, att inget kan vinnas i besparingshänseende genom att nämndernas arbetsuppgifter överföras till andra organ. Även andra synpunkter än besparingssynpunkter kunna och böra emellertid anläggas på frågan, hur den verksamhet för jordbrukets rationalisering, som nu omhänderhaves av lantbruksnämnderna, lämpligen bör vara organiserad. Styrelsen vill erinra om att en av de större svårigheterna, då riktlinjerna för ifrågavarande verksamhet uppdrogos vid 1947 års riksdag (prop. nr 75, särskilda utskottets utlåtande nr 2), var just valet av de organ, som skulle handha verksamheten. De allmänna utgångspunkterna voro härvidlag dels att organisationen med hänsyn till det samband, som i realiteten föreläge mellan de olika grenarna av verksamheten, bleve sådan att garanti skapades för att detta samband bleve i erforderlig utsträckning beaktat vid planeringen och verkställigheten av olika rationaliseringsåtgärder, dels att det allmänna skulle ha ett avgörande inflytande beträffande det sätt, på vilket de rationaliseringsinstrument, som det allmänna ställde till förfogande, utnyttjades. Någon tvekan rådde ej om att hushållningssällskapen borde handha arbetet med rationalisering av driftsförhållandena

liksom ej heller om att verksamheten för den yttre rationaliseringen borde anförtros särskilda organ av statlig karaktär — lantbruksnämnderna. Däremot voro meningarna starkt delade beträffande frågan om hushållningssällskapen eller lantbruksnämnderna borde omhänderha verksamheten för den inre rationaliseringen. Avgörande för ställningstagandet härutinnan var emellertid den såväl av departementschefen som av utskottet hävdade uppfattningen, att sambandet mellan de olika grenarna av rationaliseringsverksamheten i praktiken skulle komma att framträda starkare mellan den yttre och inre rationaliseringen än mellan den inre rationaliseringen och driftsrationaliseringen. Utskottet anförde även i sitt utlåtande att utskottet, även om det ofta föreläge ett intimt samband mellan den inre rationaliseringen och driftsrationaliseringen, ur nyssnämnda synpunkt ansåge övervägande skäl tala för att den yttre och inre rationaliseringen skulle handhas av ett och samma lokalorgan. Den uppfattning som sålunda kommit till synes i utskottets utlåtande har enligt lantbruksstyrelsens mening klart bestyrkts av de hittills vunna erfarenheterna. En annan sak är att mindre ändringar i gränsdragningen mellan de olika organens arbetsfält kunna finnas motiverade. Behovet av dylika ändringar blir dock mindre allt eftersom samarbetet mellan de olika organen utvecklas till rätta former.

Enligt styrelsens mening äro sålunda möjligheterna att vinna personalbesparing genom att överföra lantbruksnämndernas arbetsuppgifter till andra organ ytterst små för att ej säga obefintliga. Då därtill kommer att en sådan åtgärd skulle innebära att man utan vägande skäl slopade den organisationsform, som efter ingående överväganden beslöts vid 1947 års riksdag och sedan dess visat sig i stort sett ändamålsenlig, får lantbruksstyrelsen hemställa att motionen i nu förevarande del ej måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Styrelsen vill emellertid i detta sammanhang understryka, att styrelsen är angelägen om att alla möjligheter att genom samarbete med andra organ effektivt utnyttja personalen på ömse håll skola tillvaratagas. Vad angår förhållandet mellan nämnderna och hushållningssällskapen är för övrigt i instruktionen för lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna den 17 juni 1948 (nr 349) utsagt, att lantbruksnämnd skall, då så kan ske utan att nämndens egna arbetsuppgifter eftersättas, på hemställan av hushållningssällskapet biträda sällskapet med sådana arbetsuppgifter, som ankomma på detsamma.

Lantbruksstyrelsen vill till slut något närmare ingå på en speciell i motionen berörd fråga. I motionen har nämligen som exempel på ett fall, där ett icke obetydligt dubbelarbete skulle pågå, nämnts det arbete som utföres av lantbruksnämnderna och lantmäteriorganen beträffande sammanläggningar av olika jordbruksenheter i rationaliseringssyfte och det har i detta sammanhang framhållits att ansvaret för en tekniskt riktig utformning av dylika åtgärder givetvis måste bäras av de myndigheter, vilkas uppgift det är att fastställa gränserna för olika jordbruksfastigheter. Lantbruksstyrelsen vill i anledning härav framhålla, att lantbruksnämndernas uppgift i detta sammahang är att bedriva aktiv verksamhet i syfte att åstadkomma sammanläggningar av jordbruksfastigheter, utbyte av ågor mellan sådana fastigheter, m. m. Denna verksamhet bedrivs i olika former, såsom genom jordförmedling, inköp, uppdelning och försäljning av jordbruksfastigheter, stimulans till förvärv av sådana och till förbätt-

ringsåtgärder av olika slag med bidrag och statsgaranterade lån ävensom genom användande av de särskilda rättsmedel som förköp och expropriation utgöra. Till grund för verksamheten måste förslag upprättas efter mer eller mindre omfattande utredningar, så att de aktiva åtgärderna sättas in på lämpligt sätt. Dessa åtgärder måste gå hand i hand med de åtgärder för inre rationalisering, som kunna vara aktuella. Lantbruksnämnderna och lantmäteriet samarbeta i denna verksamhet exempelvis så att utredningar på uppdrag av nämnden i många fall göras av lantmätare, varefter lantbruksnämnden bedömer om aktiva åtgärder böra sättas in genom nämndens försorg. Beträffande denna i egentlig mening aktiva verksamhet förekommer icke något dubbelarbete mellan lantbruksnämnderna och lantmäteriorganisationen.

Det av motionärerna åsyftade dubbelarbetet torde vara det som kan förekomma i samband med den jordpolitiska kontrollen enligt jordförvärvslagen och jorddelningslagen. I de fall där ägare av jordbruksfastighet förvärvar annan jordbruksfastighet eller del därav för sammanläggning skall i den prövning av jordförvärvet, som lantbruksnämnden har att verkställa, ingå bedömning om den med förvärvet sammanhängande ändringen av berörda brukningsenheter är lämplig. Denna fråga ingår — vid de förvärv, som avse del av fastighet — även i den prövning, som förrättningslantmätaren skall företaga vid den fastighetsbildningsförrättning, som erfordras för förvärvets slutliga genomförande. I praktiken finnas emellertid goda möjligheter att ordna handläggningen av dylika ärenden på sådant sätt att dubbelarbete undviks. Lantbruksstyrelsen och lantmäteristyrelsen ha utfärdat gemensamma anvisningar härom till vederbörande lokalmyndigheter. Styrelsen vill i detta sammanhang även erinra om att frågan om förenkling av förfarandet beträffande den jordpolitiska kontrollen enligt jordförvärvslagen är under utredning inom 1951 års jordbruksrationaliseringsutredning.

Lantbruksstyrelsen vill slutligen erinra om att det problem, som nu berörts, också varit föremål för uppmärksamhet från riksdagens justitieombudsmans sida i en skrivelse av den 15 december 1952, vilken av jordbruksministern anmälts i propositionen nr 97 till 1953 års riksdag. Avskrift av skrivelsen jämte däröver avgivna yttranden har enligt propositionen ansetts böra överlämnas till jordbruksrationaliseringsutredningen och fastighetsbildningssakkunniga för kännedom och övervägande, såvitt vad däri anförts äger samband med de utredningsuppdrag som lämnats till dessa utredningar. Vid fullgörandet av dessa utredningsuppdrag, som avse ändrad lagstiftning berörande både lantmäteri- och lantbruksorganisationernas arbetsuppgifter, måste organisationernas funktioner i avseende å den yttre rationaliseringen, samordningen av dessa funktioner samt fördelningen av uppgifterna enligt styrelsens mening även i övrigt komma under närmare överväganden.

Lantmäteristyrelsen anför följande.

I motionen hemställs under punkt 1 att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t snarast måtte för riksdagen framlägga förslag med anledning av 1949 års rationaliseringsutrednings betänkande och syftande till en effektivisering av besparings- och rationaliseringsarbetet inom statsförvaltningen.

På denna punkt får lantmäteristyrelsen erinra om att styrelsen i sitt remissyttrande den 13 juni 1950 över rationaliseringsutredningens betänkande, vilket yttrande här bilägges i avskrift¹, framfört betänkligheter mot utredningens förslag, att statens sakrevision, statens organisationsnämnd samt huvuddelen av statskontoret m. m. skulle sammanföras till ett centralt rationaliseringsorgan. Styrelsens betänkligheter grundade sig väsentligen på den invändningen, att det skulle medföra omgång och tidsutdräkt att inkoppla en ny instans mellan de centrala verken och vederbörande departement och att det föreslagna nya verket endast skulle kunna erbjuda sakkunskap inom mycket begränsade områden och knappast kunna biträda olika verk i fråga om uppgifter inom de stora och väsentliga specialområdena. Utvecklingen under senare år har ytterligare styrkt styrelsens tidigare uttalade uppfattning att vederbörande ämbetsverk självt bäst överblickar möjligheterna att effektivisera arbetet inom sitt verksamhetsområde. Med stöd av erfarenheterna från lantmäteriväsendets område anser sig styrelsen sålunda fortfarande icke kunna tillstyrka att rationaliseringsutredningens ifrågavarande förslag genomföres.

Under punkt 2 hemställs i motionen att Kungl. Maj:t skulle uppdraga åt lantbruksstyrelsen och organisationsnämnden att gemensamt framlägga förslag till överflyttning av de lantbruksnämnderna tillkommande uppgifterna på hushållningssällskapen, lantmäteriorganen och andra lämpliga organ. Som motiv härför anföres bl. a., att det torde vara klarlagt att ett icke obetydligt dubbelarbete pågår på grund av bristande samordning mellan lantbruksnämnderna och lantmäteriorganen beträffande i den s. k. yttre rationaliseringen ingående sammanläggningar av olika jordbruksenheter.

Vad först själva sakfrågan beträffar anser lantmäteristyrelsen att vissa frågor rörande samverkan mellan lantbruksnämnderna och fastighetsbildningsmyndigheterna otvivelaktigt behöva närmare överses i syfte att åstadkomma enklare och snabbare handläggning av ärendena. En av motionärerna berörd fråga gäller prövningen av kompletteringsförvärv enligt jordförvärvslagen och jorddelningslagstiftningen, där för närvarande visst dubbelarbete synes förekomma. Ifrågavarande problem äro för närvarande föremål för utredning inom 1951 års jordbruksrationaliseringsutredning, som enligt sina direktiv har att ägna särskild uppmärksamhet åt frågan om möjligheter att begränsa och förenkla det administrativa förfarandet i sådana ärenden, som i betraktande av syftet med lagen måste anses vara av mindre vikt eller kunna bli tillfredsställande prövade i annan ordning.

I viss utsträckning torde förhållandet mellan lantmäteriets och lantbruksorganisationens befattning med jordbrukets rationaliseringsfrågor bli föremål för uppmärksamhet i den grundliga reformering av fastighetsbildningslagstiftningen som för närvarande pågår inom fastighetsbildnings-sakkunniga. Av de sakkunnigas arbete torde bl. a. framkomma förslag om ett helt nytt institut för reglering av grupper av fastigheter, en motsvarighet till det nuvarande omskiftesinstitutet. Härvid torde bl. a. bli nödvändigt att söka åstadkomma en effektiv hopkoppling av olika statliga stödåtgärder, bl. a. sådana som handhavas av lantbruksnämnderna, med fastighetsregleringsförrättningen. Utredningsarbetet på detta område är redan i full gång.

Av det anförda framgår att de av motionärerna berörda spörsmålen om

¹ Här ej intaget.

en effektivisering av det arbete, som ankommer på lantmäteriet och lantbruksnämnderna, redan är föremål för uppmärksamhet inom särskilda utredningsorgan. Enligt vad styrelsen har sig bekant kan jordbruksrationaliseringens förslag rörande en ny jordförvärvslag förväntas redan vid årsskiftet. Vad fastighetsbildningssakkunnigas arbete beträffar torde detta på grund av uppgiftens storlek taga ytterligare flera år i anspråk. Styrelsen kan icke inse, att det av motionärerna väckta förslaget på något sätt skulle verka för underlättande av det pågående arbetet. Det får dessutom anses utslutet att frågorna om en närmare samordning av lantbruksnämndernas och lantmäteriets arbetsuppgifter skulle utredas i en ordning, där icke lantmäteriet vore representerat. Vidare bör understrykas att de frågor, som äro väsentliga i dessa sammanhang, äro lagstiftningsfrågor och jordpolitiska övertväganden och endast i andra hand av administrativ rationaliseringskaraktär. Statens organisationsnämnd torde alltså icke primärt böra belastas med dylika utredningsuppdrag.

Lantmäteristyrelsen vill även framhålla att den av motionärerna berörda frågan om överflyttning av vissa av lantbruksnämndernas uppgifter på hushållningssällskapen nyligen prövats av riksdagen.

Vad motionärerna anfört under punkt 3 i sin hemställan är icke av den art att den föranleder något yttrande från styrelsens sida.

Sammanfattningsvis får lantmäteristyrelsen med stöd av det anförda hemställa, att vad i motionen föreslagits under punkterna 1 och 2 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Hushållningssällskapens förbund anför följande.

Ifrågavarande spørsmål har redan tidigare behandlats inom förbundet och förbundsstyrelsen överlämnade den 28 februari 1952 till riksdagens jordbruksutskott yttrande över likalydande motionerna nr I: 69 och II: 98 angående sammanslagning av hushållningssällskap och lantbruksnämnder till ett organ. Härvid anförde styrelsen, efter att ha redogjort för de av hushållningssällskapens omorganisation betingade förändringarna i verksamhetsuppgifterna, bl. a. följande:

»Som ovan anförts framfördes i samband med omorganisationen betänkligheter mot att två olika organ skulle handhava likartade arbetsuppgifter. Man menade därför, att hos hushållningssällskapen borde allt fortfarande kvarligga åtgärderna för jordbrukets inre rationalisering, vilka i många avseenden höra mycket intimt samman med den av sällskapen handhavda driftsrationaliseringen. Det var sålunda närmast lämpligheten av den föreslagna gränsdragningen, som ifrågasattes. De erfarenheter, som därefter vunnits, ge också belägg för att dessa betänkligheter icke voro ogrundade. Erfarenheterna äro sådana, att det finns anledning till justeringar i den gjorda gränsdragningen.

Att åstadkomma en dylik åtskillnad mellan inre rationalisering och driftsrationalisering torde icke vara möjligt, då de två grupperna i många hänseenden gripa in i varandra. Särskilt påtagligt är detta i fråga om betesförbättringsverksamheten, eftersom i samband med dennas genomförande stor hänsyn måste tagas till en rad av rena driftsrationaliserings-spørsmål såsom gödsling, sådd, djurmaterial m. m. Vidare kunna hit hörande åtgärder ingalunda betraktas som avslutade och genomförda i och med att de förbättringsarbeten, till vilka staten lämnar lån och bidrag, äro slutförda och den för bete avsedda marken bringats i lämplig kultur. Ut-

nyttjandet av en verkställd betesförbättring står nämligen, som nyss antytts, i intimt samband med och är beroende av vidtagandet av en hel mängd andra åtgärder. Kännedomen och kunskapen om dessa åtgärder är dock som regel förhållandevis ringa bland dem, som komma i åtnjutande av statligt stöd för betesförbättringars utförande. Det erfordras därför en omfattande och fortlöpande upplysnings- och rådgivningsverksamhet för att resultatet av de statsunderstödda förbättringsåtgärderna skall bli det bästa. Det förtjänar i detta sammanhang erinras om att förbundet på grund av anförda skäl i skrivelse den 7 oktober 1950 hos Kungl. Maj:t föreslagit, att förmedlingen av statsunderstöd till betesförbättringar skulle överflyttas från lantbruksnämnderna till hushållningssällskapen. Enahanda förslag framfördes även i motioner vid föregående års riksdag.

Framhållas må vidare, att de skäl, som ovan anförts för att betesförbättringsåtgärderna skola sammankopplas med driftsrationaliseringen, även gälla för flertalet andra av de åtgärder, som äro hänfödda till den inre rationaliseringen. Det vore därför enligt förbundsstyrelsens mening mest ändamålsenligt, om sistnämnda åtgärder handhades av samma organ som svarar för driftsrationaliseringen. Hushållningssällskapen synas sålunda böra svara för bägge grupperna av åtgärder. Härigenom skulle också kostnaderna för rationaliseringsverksamheten i viss utsträckning kunna begränsas, eftersom med nuvarande förhållanden befattningshavare från två organ ofta måste fara till samma gård för att handlägga likartade och sammanhängande ärenden. Dylika »dubbelförrättningar» företagas ej endast på grund av rekvisition av vederbörande jordbrukare utan även på grund av att — exempelvis — ett visst spörsmål av inre rationaliseringsnatur icke kan lösas av lantbruksnämnden utan att denna söker samverka med hushållningssällskapet, som handhar driftsrationaliseringen. Även ur det allmännas synpunkt skulle det därför vara mest rationellt, om den inre rationaliseringen och driftsrationaliseringen sammanfördes.

Vad slutligen den av lantbruksnämnderna handhavda yttre rationaliseringen beträffar äro hithörande spörsmål och åtgärder av helt annan karaktär än de övriga bägge grupperna av rationaliseringsåtgärder och de måste därför behandlas fristående för sig.

Förbundsstyrelsen anser sålunda, att några skäl till den i motionerna åsyftade sammanslagningen ej föreligga. De erfarenheter, som under senare år vunnits, ge i stället anledning till en lämpligare uppdelning av verksamhetsuppgifterna mellan hushållningssällskap och lantbruksnämnder.»

Några nya omständigheter, som skulle kunna föranleda ett ändrat ställningstagande, ha icke inträtt, sedan förenämnda yttrande avgavs. Samma skäl kunna sålunda alltjämt anföras för en rationalisering och effektivisering av verksamheten genom en ändrad gränsdragning mellan hushållningssällskapens och lantbruksnämndernas arbetsuppgifter. Det synes obestriddligt, att ett bättre utnyttjande av den tillgängliga arbetskraften och därmed icke obetydliga besparingar av statsmedel skulle kunna ernås. Utvecklingen har bestyrkt nackdelarna av att ett organ handhar det rent tekniska genomförandet av olika förbättringsåtgärder och ett annat sysslar med de spörsmål, som höra samman med ifrågakvarande åtgärders rationella utnyttjande.

Vad angår den yttre rationaliseringen vill förbundsstyrelsen framhålla,

att de därmed sammanhängande problemen i flertalet fall både äro av jordbruksekonomisk och av lantmäteriitekknisk natur. Ett överförande av hithörande åtgärder till lantmäteriorganisationen på sätt motionärerna ifrågasatt torde därför knappast kunna ske med mindre denna organisation förstärkes med agronomisk sakkunskap. I den mån det allmänna även fortsättningsvis genom lagstiftning och aktiv medverkan skall i nuvarande omfattning befrämja jordbrukets yttre rationalisering torde det emellertid vara lämpligast, att särskilda organ handha denna verksamhet. Förbundsstyrelsen vill dock i detta sammanhang framhålla, att utvecklingen på jordbrukets område under senare tid haft till följd, att en mycket omfattande, frivillig yttre rationalisering genomförts utan statens medverkan. Då emellertid lagstiftningen på detta område är föremål för en översyn, synes lämpligen organisatoriska förändringar i fråga om åtgärderna på den yttre rationaliseringens område för närvarande böra anstå.

Utskottet.

I den föreliggande motionen hemställes i första hand, att riksdagen måtte anhålla att Kungl. Maj:t snarast för riksdagen framlägger förslag med anledning av 1949 års rationaliseringsutrednings betänkande. Såsom av de i anledning av motionen infordrade yttrandena framgår, råder delade meningar om lämpligheten av det av rationaliseringsutredningen framlagda förslaget. Å ena sidan har statskontoret — med reservation av två ledamöter — ansett att förslaget om sammanförande av sakrevisionen och organisationsnämnden inbördes och med statskontoret till ett centralt organ för rationaliseringsarbetet under finansdepartementet innebure en god lösning, dock under den »självlara och ofrånkomliga» förutsättningen att de gynnsamma villkor för ett fritt och av stela former obundet arbetsätt, under vilka sakrevisionen och organisationsnämnden hittills med mycken fördel kunnat verka, alltjämt finge bestå i obeskuren omfattning. Å andra sidan har såväl sakrevisionen som organisationsnämnden uttalat sig emot den av rationaliseringsutredningen föreslagna sammanslagningen.

Enligt utskottets mening kan det icke anses ådagalagt att upprättandet av — enligt uttryckssättet i motionen — »ett starkt besparings- och rationaliseringsorgan i linje med rationaliseringsutredningens förslag» är den ur alla synpunkter ändamålsenligaste lösningen. Vad som i vissa av de föreliggande yttrandena anförts talar fastmera i motsatt riktning. Det bör enligt utskottets mening icke förbises att genom de redan befintliga organen för besparing och rationalisering inom statsförvaltningen goda möjligheter finnes att förverkliga det i motionen avsedda huvudsyftet. Erfarenheterna torde få utvisa huruvida och i vad mån ytterligare åtgärder av detta slag kan anses påkallade. Utskottet — som förutsätter att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följer ifrågavarande, i och för sig betydelsefulla spörsmål — är för sin del icke berett att nu tillstyrka en åtgärd i enlighet med motionärernas yrkande på denna punkt.

Motionärernas i andra hand gjorda yrkande innebär att åt lantbruksstyrelsen och organisationsnämnden måtte uppdragas att gemensamt framlägga förslag till överflyttning av lantbruksnämndernas uppgifter på hushållningssällskapen, lantmäteriorganen och andra lämpliga organ. Denna fråga har utförligt belysts i de avgivna yttrandena, till vilka utskottet får hänvisa. Utskottet har av vad i ärendet förekommit bibringats den uppfattningen, att visst fog synes föreligga för det i motionen gjorda påståendet om dubbelarbete mellan lantbruksnämnderna och lantmäteriorganen. Denna fråga torde emellertid — på sätt lantbruksstyrelsen anfört — kunna regleras genom lämpliga åtgärder i administrativ ordning. Vad själva organisationsfrågan angår må erinras, att densamma varit föremål för upprepade ställningstaganden från riksdagens sida i anledning av väckta motioner (se jordbruksutskottets av riksdagen godkända utlåtande 1952: 50). Vidare må framhållas att ifrågavarande problem i viss utsträckning uppgivits vara föremål för utredning inom 1951 års jordbruksrationaliseringsutredning samt kan väntas komma att uppmärksammas jämväl i samband med den pågående reformeringen av fastighetsbildningslagstiftningen. Då utskottet med hänsyn till det anförda icke anser påkallat att riksdagen f. n. gör en framställning till Kungl. Maj:t av i motionen avsedd innebörd, får utskottet avstyrka det i motionen gjorda yrkandet i denna del.

Slutligen påyrkas i den föreliggande motionen att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om en genomgång av de statliga lånefonderna och bestämmelserna för dessa i syfte att uppnå förenkling och förenhetligande. Av statskontorets yttrande i ärendet framgår, att de av motionärerna påtalade bristerna redan uppmärksammats och föranlett vissa åtgärder men att fortfarande åtskilliga rationaliseringsmöjligheter kan anses erbjuda sig i form av avveckling av ytterligare fonder och enhetliggörande av bestämmelserna. Utskottet, som förutsätter att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på ifrågavarande spörsmål, anser för sin del någon särskild anhållan från riksdagens sida av i motionen avsedd innebörd ej f. n. påkallad.

Under åberopande av det anförda hemställer utskottet,

att motionen II:269 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 24 november 1953.

På statsutskottets vägnar:

KARL WARD.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit från första kammaren: herrar Karl Andersson, Gustaf Karlsson, Näsgård, Ohlon, fröken Andersson, herrar Leander, Näsström, Sundelin, Bergh, Hesselbom, Einar Persson, Edvin Thun, Erik Svedberg, Eric Holmqvist och Ivar Nilzon; samt

från andra kammaren: herrar Ward, Bergström, Andersson i Malmö, Mårtensson i Uddevalla, Svensson i Ljungskile, Lindholm, Johansson i Mysinge, Kyling, Wedén, Birke, Gustafsson i Skellefteå, Löfroth, Gustafsson i Stockholm, Svensson i Stenkyrka och Almgren.

Reservationer.

1) av herrar *Ohlon, Sundelin, Svensson* i Ljungskile, *Wedén, Gustafsson* i Skellefteå och *Löfroth*, vilka ansett att utskottets yttrande och hemställan bort ha följande lydelse:

»De i motionen berörda spörsmålen är som framgår av remissyttrandena av betydande räckvidd och avsevärda svårigheter föreligger utan tvevel att uppnå lösningar, som på ett tillfredsställande sätt tillgodoser de i motionen understrukna sparsamhets- och rationaliseringskraven utan oskäligt förfång för andra berättigade intressen. Utskottet anser emellertid de av motionärerna upptagna önskemålen så angelägna, att en passiv attityd från riksdagens sida icke vore försvarlig.

I den föreliggande motionen hemställes i första hand, att riksdagen måtte anhålla, att Kungl. Maj:t snarast framlägger förslag med anledning av 1949 års rationaliseringsutrednings betänkande. Detta syftade i första hand till att skapa ett centralt organ för sparsamhets- och rationaliseringsarbetet, som med kraft och i obundna former under finansdepartementet skulle leda den verksamhet, som hittills utövats av statskontoret, sakrevisionen och organisationsnämnden var för sig. Rationaliseringsutredningens förslag har understötts av statskontoret, medan sakrevisionen och organisationsnämnden uttalat sig mot detsamma.

Det torde emellertid enligt utskottets mening ligga i sakens natur, att de besparingssträvanden, som statskontoret i främsta rummet fullföljer, kan vinna på om de får ett mera omedelbart stöd av högt kvalificerad sakkunskap i organisations- och rationaliseringsfrågor. Trots att olika meningar således framträtt, anser utskottet, att riksdagen bör hos Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t efter överarbetning av rationaliseringsutredningens betänkande skall för riksdagen framlägga förslag baserade på huvudlinjerna i betänkandet.

Vad därefter angår det av motionärerna berörda spörsmålet om den för närvarande tungrodda organisationsform, som begagnas för jordbrukets

rationalisering, finner utskottet de angivna remissutlåtandena utgöra grund för antagandet, att ett betydande dubbelarbete f. n. förekommer. Givetvis förutsätter utskottet, att Kungl. Maj:t snarast tillvaratar de möjligheter, som finns att i administrativ ordning komma tillrätta med dessa missförhållanden. Utskottet anser emellertid även starka skäl föreliggande för de i motionen framförda synpunkterna, att den nuvarande uppdelningen av jordbrukets rationaliseringsfrågor på tre olika organ, lantbruksnämnderna, hushållningssällskapen och lantmäteriorganisationen, i och för sig är ägnad att försvåra en rationell lösning av dessa problem och en ändamålsenlig handläggning av därmed förenade ärenden. Då dessa spörsmål enligt föreliggande remissyttranden är föremål för utredning i olika former, anser utskottet visserligen att resultatet av dessa utredningar bör avvaktas, men att riksdagen bör uttala den mening, att utredningsarbetet måtte påskyndas och att Kungl. Maj:t skall pröva utredningsresultaten med särskild inriktning på önskemålet att för riksdagen framlägga förslag till en förenkling av behandlingen av ifrågavarande rationaliseringsärenden och en minskning av antalet instanser, som skall handlägga desamma, samt till en mer ändamålsenlig gränsdragning mellan de olika organens befogenheter.

Vad slutligen beträffar det i motionen berörda spörsmålet om en genomgång av de statliga lånefonderna och bestämmelserna för dessa i syfte att uppnå förenkling och förenhetligande framgår av statskontorets remissyttrande, att de påtalade bristerna uppmärksammas och föranlett vissa åtgärder. Statskontoret anser även, att fortfarande åtskilliga rationaliseringsmöjligheter erbjuder sig. Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet inriktad på ifrågavarande spörsmål.

Med hänvisning till det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen må, i anledning av motionen II: 269, i skrivelse till Kungl. Maj:t

- a) anhålla att Kungl. Maj:t efter överarbetning av rationaliseringsutredningens betänkande måtte för riksdagen framlägga förslag i enlighet med huvudlinjerna i betänkandet,
- b) i övrigt giva tillkänna vad utskottet ovan anført.»

2) av fröken *Andersson*, herrar *Bergh*, *Kyling* och *Birke*.
